

Prof. zw. dr hab. Lech K. Paprzycki

Warszawa – kwiecień – 2019 r.

Sędzia Sądu Najwyższego

w stanie spoczynku

b. Prezes Sądu Najwyższego

w Izbie Karnej

Recenzja rozprawy doktorskiej

Mgr Agnieszki Daniszewskiej

„Wybrane cechy osobowości a poczytalność – studium
kryminologiczne”

- I. Problematyka znaczenia cech osobowości dla ustalenia poczytalności, ograniczonej poczytalności i niepoczytalności, podjęta w ramach studium kryminologicznego, niewątpliwie, mogła być przedmiotem rozprawy doktorskiej, nawet wobec ogromu literatury prawniczej dotyczącej problematyki poczytalności i niepoczytalności, jak i ograniczonej poczytalności oraz literatury psychiatrycznej i psychologicznej dotyczącej osobowości oraz poczytalności, z czego Doktorantka w pełni zdaje sobie sprawę, o czym świadczy dołączona do rozprawy Bibliografia i przypisy, a przede wszystkim treść dysertacji. Co najistotniejsze i co świadczy o oryginalności tego opracowania, która musi cechować rozprawę doktorską, przygotowane przez Autorkę studium kryminologiczne zawiera rozważania z uwzględnieniem nie tylko wiedzy prawniczej z zakresu prawa karnego materialnego i procesowego oraz kryminologii, ale również, może nawet przede wszystkim, z uwzględnieniem wiedzy Doktorantki „o” psychiatrii i psychologii i z „pogranicza” wiedzy „w zakresie” psychiatrii i psychologii. Wiedzę „o” psychiatrii i psychologii prawnicy uzyskują w toku studiów uniwersyteckich na wydziałach prawa, która pogłębianą

jest w toku studiów podyplomowych i w wyniku samokształcenia w oparciu o literaturę „o” psychiatrii i psychologii, ale również w oparciu o literaturę „w zakresie” tych dwóch dziedzin nauki. Oczywiście ze świadomością, że wiedzę „w zakresie” uzyskać można poczynając od studiów uniwersyteckich w tych dwóch dziedzinach nauki, dalszego kształcenia i praktyki. Jednak prawnik, studiując opracowania w zakresie psychiatrii i psychologii, może uzyskać wiedzę nie tylko „o”, ale także „z pogranicza” psychiatrii i psychologii. I to właśnie stało się udziałem Doktorantki, o czym świadczy nie tyle przywołana w Bibliografii i przypisach literatura, ale, co najistotniejsze, wykorzystanie tej literatury, o czym świadczą wywody Autorki w przygotowanej rozprawie doktorskiej. Dlatego też w pełni uzasadnione jest stwierdzenie, że w polskiej literaturze prawniczej brak jest dotychczas opracowania monograficznego dotyczącego tytułowej problematyki, które ujmowałoby tak całościowo, ale jednocześnie syntetycznie, wskazane zagadnienia.

Nawet tylko przegląd Spisu treści oraz tytułów kolejnych rozdziałów i podrozdziałów świadczy o dogłębnym przemyśleniu koncepcji zbadania tytułowej problematyki.

- II. Utwierdza w tym przekonaniu to co Doktorantka przedstawiła we Wprowadzeniu będącym „wstępem” tej rozprawy. W pierwszej kolejności wystarczająco obszernie przedstawiona została problematyka „zdrowia psychicznego” i „zaburzenia osobowości” (s. 8,9), z zaznaczeniem, że w dysertacji Autorka rozważa: problematykę genezy pojęcia odpowiedzialności oraz poczytalności określonych w polskich kodeksach karnych, poczynając od kodeksu z 1932 r., czynniki decydujące o poczytalności, ograniczonej poczytalności i niepoczytalności, a także środki zabezpieczające, zagadnienia teorii kryminologicznych dotyczących uwarunkowań popełnienia przestępstwa, opinie biegłych w tym przedmiocie, a także klasyfikację wybranych zaburzeń osobowości i ich wpływ na zachowanie człowieka (s. 10,11). W tej części Wprowadzenia Doktorantka informuje, że dysertacja prezentuje problematykę socjopatii, psychopatii i charakteropatii, a także wyniki badań poszczególnych cech osobowości i ich wpływu na zachowanie naruszające prawo. Wskazanie na konieczność wykorzystania literatury nie tylko prawniczej, ale także medycznej oraz psychologicznej, jest w pełni trafne.

- III. Rozprawa poprzedzona Spisem treści i Wykazem skrótów wraz z Bibliografią (s. 269-278), Wykazem cytowanych orzeczeń (s.278-280), Wykazem stron internetowych (s.280), Wykazem aktów prawnych (s. 280,281), Wykazem tabel i rycin (s. 282-284) i Aneksem oraz Transkrypcją wywiadu z prof. J.C. Barnesem (s. 307-310) liczy przeszło trzysta stron, z których strony 12-268 to rozważania merytoryczne ujęte w rozdziałach I do VI i w Zakończeniu (s. 264-268).

Wskazana Bibliografia, literatury polskiej i w dwóch językach obcych, ale przede wszystkim przypisy, świadczą, że Doktorantka wykorzystwała w zasadzie całą i to najbardziej wartościową literaturę przedmiotu, nie tylko ją przywołując, ale także analizując i oceniając. Tak też zostało wykorzystane orzecznictwo sądów, w tym przede wszystkim Sądu Najwyższego.

Przedstawiona rozprawa doktorska prezentuje rozważania w sposób komunikatywny i przejrzysty, sformułowane przez Autorkę bardzo dobrze posługującą się nie tylko językiem prawnym i prawniczym, ale także ogólnym językiem polskim, a drobne, zresztą nieliczne, uchybienia techniczne (interpunkcja, literówki) nie mają znaczenia merytorycznego ani nie utrudniają lektury tej bardzo interesującej rozprawy i zostaną usunięte, kiedy tekst ten będzie przygotowywany, mam co do tego nadzieję i głębokie przekonanie, do druku.

- IV. Układ rozprawy i kolejność rozważanej problematyki pozwoliły dokonać trafnych ustaleń, a także sformułować trafne oceny i wnioski końcowe.

O Wprowadzeniu, który stanowi wstęp rozprawy, była już mowa powyżej, dlatego teraz trzeba przejść do kolejnych rozdziałów.

1. W rozdziale pierwszym przedstawiona została problematyka metodyki badań (s. 12 i nast.). Tu rozważona została kwestia zaburzeń w kontekście psychiatrycznym, a więc nie tylko zaburzenia psychiczne, ale także zaburzenia zachowania i osobowości, ze wskazaniem wybranych przez Doktorantkę cech osobowości: empatia, impulsywność, skłonność do ryzyka oraz cechy psychopatyczne. Wybór ten należy ocenić pozytywnie, gdyż cechy te niewątpliwie mają charakter kryminogeny. To zdecydowało o przedmiocie i zakresie przeprowadzonych badań w ramach przygotowywania tej rozprawy doktorskiej. Przedstawiona przez Autorkę metodyka badań zasługuje na aprobatę (s. 13).

W podrozdziale pierwszym (§ 1 s.14-17) przedstawiony został przedmiot i cel badań, ze wskazaniem cech osobowości mających wpływ na sferę motywacyjną człowieka oraz świadomość znamion czynu zabronionego. Omówiona została problematyka psychopatii, socjopatii i charakteropatii, a także osobowości dysocjalnej. Jako przedmiot własnych badań wskazany został wpływ osobowości na ocenę poczytalności, z punktu widzenia psychiatrii, psychologii i kryminologii (s.15). Kolejne rozważania dotyczą pojęcia poczytalności, niepoczytalności i poczytalności ograniczonej w świetle obowiązującego kodeksu karnego. Celem dysertacji było ustalenie, analiza i prezentacja cech osobowości mających istotne znaczenie w powyższym zakresie, na podstawie badań przeprowadzonych w trafnie wybranym areszcie śledczym w Białymstoku, zakładzie psychiatrycznym w Choroszcy oraz na podstawie badania grupy kontrolnej. W tym miejscu wskazany został szczegółowy cel tych badań (s. 16), czas przeprowadzenia badań, sposób doboru badanych grup i instrument badawczy w postaci kwestionariuszy ankiety (s.17).

W podrozdziale drugim (§ 2 s.17-20) omówione zostały problemy i hipotezy badawcze. Trafnie wskazany został główny problem badawczy – wpływu poszczególnych cech osobowości na poczytalność i sferę motywacyjną (s. 17) oraz dziewięć szczegółowych problemów badawczych (s.18). Taka sama ocena dotyczy hipotez badawczych i to zarówno hipotezy głównej (s.18), jak i szczegółowych hipotez badawczych (s.18,19). To pozwoliło sformułować pytania dotyczące poczytalności w powiązaniu z określonymi cechami osobowości (s.20). Zgodzić się trzeba z Doktorantką, że badania w tym zakresie są zarówno rzadkie, jak i niepełne. Podrozdział trzeci (§ 3 s. 20-26) poświęcony został metodom techniki badań i narzędziom badawczym. Trafnie zdefiniowane zostało pojęcie „metody” i trafnie wskazane zostały przyjęte przez Doktorantkę w przeprowadzonych badaniach metody badawcze. Taka sama ocena dotyczy przyjętych technik badawczych. Trafne są również rozważania dotyczące poczytalności ograniczonej i niepoczytalności na gruncie unormowań na całym świecie, jak i te dotyczące metody dogmatycznej (s. 21) oraz metody analitycznej, jak i techniki wywiadu i ankietowania, wykorzystywanych dla ustalenia znaczenia zaburzeń osobowości z punktu widzenia niepoczytalności i poczytalności ograniczonej (s. 22). Tak samo jest jeżeli chodzi o badania empiryczne i kwestionariusze ankiety (s. 23-26). Przekonujące jest stwierdzenie na końcu podrozdziału trzeciego, że

badania podjęte na użytek tej rozprawy wymagały właśnie takich metod, technik i narzędzi badawczych (s. 26).

Podrozdział czwarty (§ 4 s. 26-29) poświęcony został przedstawieniu organizacji i przebiegu badań przeprowadzonych przez Doktorantkę na użytek tej rozprawy. Informacje w tym zakresie przekonują, że badania w taki sposób przeprowadzone wobec skazanych, internowanych i wobec członków grupy kontrolnej, odznaczają się pełną rzetelnością i poprawnością.

2. Rozdział drugi (s. 30-66) dotyczy zagadnień prawnych określających w polskim prawie karnym sytuację sprawcy czynu zabronionego niepoczytalnego oraz sprawcy o poczytalności ograniczonej, w kontekście tego co wynika z psychiatrii i psychologii.

Pierwszy podrozdział (§ 1 s. 30-45) poświęcony został ogólnym zagadnieniom odpowiedzialności związanej z popełnieniem czynu zabronionego, a także niepoczytalności i poczytalności ograniczonej według unormowań polskiego prawa karnego. W punkcie pierwszym tego podrozdziału (1.s. 30-33) w pełni poprawnie przedstawione zostały zagadnienia wstępne, pojęcia: „odpowiedzialności karnej”, „czynu”, „przestępstwa”, „sprawcy czynu” i „bezprawności czynu”. W punkcie drugim tego podrozdziału (2.s. 33-35) przedstawiona została syntetycznie, ale w pełnym, a więc wystarczającym na użytek tego opracowania, zakresie, kwestia odpowiedzialności karnej za czyn zabroniony na gruncie polskich kodeksów karnych z 1932 r. z 1969 r. i z 1997 r., następnie w punkcie trzecim (3.s. 35-41) kwestia „niepoczytalności” uregulowana w tych kodeksach, oczywiście w kontekście psychiatrycznym i psychologicznym. W punkcie czwartym tego podrozdziału (4.s. 41-45) również poprawnie przedstawiona została problematyka ograniczonej poczytalności, z oczywiście trafnym stwierdzeniem na końcu tego punktu, że ustalenie wyższego stopnia ograniczenia poczytalności musi wpływać na niższy wymiar kary.

W drugim podrozdziale (§ 2 s. 45-55) w pełni kompetentnie i w wystarczającym na użytek tego opracowania zakresie przedstawione zostało rozróżnienie czynników determinujących poczytalność ograniczoną i niepoczytalność. W pierwszej kolejności w punkcie pierwszym tego podrozdziału (1.s. 45-50) rozważona została kwestia „choroby psychicznej”, w punkcie drugim (2.s.50-53) kwestia „upośledzenia umysłowego” oraz w punkcie trzecim (3. s. 53-55) kwestia „innych zakłóceń czynności psychicznych”.

W trzecim podrozdziale (§ 3 s. 55-66) omówiona została problematyka „środków zabezpieczających” stosowanych wobec sprawców czynów zabronionych chorych psychicznie, dotkniętych zaburzeniami preferencji seksualnych, upośledzeniem umysłowym, jak i uzależnieniem. Ten podrozdział w punkcie pierwszym (1.s. 55-57) dotyczy środków karnych określonych w Kodeksie karnym z 1997 r., w punkcie drugim (2.s. 57-62) dotyczy środków zabezpieczających o charakterze leczniczym i terapeutycznym, a w punkcie trzecim (3.s. 62-66) opiniowania o stosowaniu leczniczych środków zabezpieczających.

Również we wszystkich podrozdziałach rozdziału drugiego Autorka w pełnym zakresie i poprawnie odwołuje się w przypisach do unormowań prawnych krajowych i zagranicznych, do orzecznictwa także Sądu Najwyższego oraz do piśmiennictwa.

3. Rozdział trzeci (s. 67-105) przedstawia teorie kryminologiczne dotyczące uwarunkowań popełnienia przestępstwa.

W podrozdziale pierwszym (§1 s.67-85) rozważania dotyczą teorii biologicznych, z uwzględnieniem w punkcie pierwszym (1.s. 67-72) kryminologii pozytywistycznej, w punkcie drugim (2.s. 72-78) koncepcji kierunku biopsychologicznego, a w punkcie trzecim (3.s. 78-85) koncepcji odwołujących się do zaburzeń funkcjonowania ośrodkowego układu nerwowego – uszkodzenie mózgu i jego biochemia.

W podrozdziale drugim (§2 s. 85-95) przedstawione zostały teorie psychologiczne: zorientowane biologicznie - punkt pierwszy (1.s. 85-89), teorie frustracji i agresji – punkt drugi (2.s. 89-92), teorie kognitywne – punkt trzeci (3.s. 92-95).

Podrozdział trzeci (§3 s. 95-105) dotyczy teorii socjologicznych: teorii anomii i zróżnicowanych powiązań – punkt pierwszy (1.s. 95-98), teorii podkultur – punkt drugi (2.s. 98-101) oraz pozostałych wybranych teorii nurtu socjologicznego związanych z zachowaniami dewiacyjnymi – punkt trzeci (3.s. 101-105)

W tym rozdziale zwraca uwagę oczywiście poprawne odwoływanie się nie tylko do literatury krajowej ale także zagranicznej. Całość tego rozdziału, tak jak poprzednie, ocenić trzeba bardzo pozytywnie.

4. Rozdział czwarty (s. 106-147) rozważa problematykę opiniowania zaburzeń osobowości w polskim procesie karnym.

Podrozdział pierwszy (§1 s. 106-119) określa rolę biegłego w postępowaniu sądowym. W punkcie pierwszym (1.s.106-110) Autorka dysertacji, w ramach uwag wprowadzających, czyni ustalenia dotyczące

istoty i przedmiotu opinii biegłych. W pełni trafnie określone zostało pojęcie „wiadomości specjalnych” (s.106), wymogi stawiane biegłym jeżeli chodzi o ich kwalifikacje oraz wymogi jakie powinna spełniać wydana przez biegłego opinia i sposób jej przekazania w toku postępowania, także postępowania karnego(s.107,108). Tak samo jest jeżeli chodzi o określenie przez Autorkę dysertacji pozycji biegłego w tego rodzaju postępowaniu i czynności podejmowane przez organ procesowy w związku z udziałem biegłego w postępowaniu(s. 108-110). Punkt drugi tego podrozdziału (2. s.110-114) poświęcony jest wymogom formalnym oraz treści opinii psychiatrycznej i psychologicznej. Co oczywiste także dla Doktorantki, opinia biegłego powinna być w pełni obiektywna, podyktowana tym co wynika z akt postępowania i specjalistycznej wiedzy biegłego, przekazana organowi procesowemu w formie zrozumiałej, z uwzględnieniem tego, że organ procesowy, z reguły, nie dysponuje „wiadomościami specjalnymi”, co odnosi się także do uczestników postępowania, ale może i powinien organ procesowy dysponować, w wypadku opinii psychiatrycznej i psychologicznej, jak to powyżej zostało już powiedziane, wiedzą „o” psychiatrii i psychologii (s.111,112). W pełni trafne są rozważania dotyczące treści opinii: psychiatrycznej i psychologicznej oraz ich procesowej oceny (s.112-114). Tak samo należy ocenić punkt trzeci tego podrozdziału (3. s. 115-119) poświęcony problemom jakie napotykają biegli w diagnozowaniu psychologicznym i psychiatrycznym, których biegły uniknie jeżeli będzie dysponował pełnymi kwalifikacjami zawodowymi, pełnym zrozumieniem oraz realizacją roli biegłego i prawidłowo wykorzysta udostępniony mu materiał dowodowy zgromadzony w konkretnej sprawie.

Podrozdział drugi (§2 s.119-139) jest szczególnie ważny, gdzie Doktorantka rozważa udział biegłych psychiatrów i psychologów w postępowaniu karnym. Są to zagadnienia szczególnie mi bliskie, jako że zajmowałem się postępowaniem karnym w sądach powiatowych, rejonowych, wojewódzkich i w Sądzie Najwyższym przez prawie pięćdziesiąt lat i wiele na ten temat pisałem w uzasadnieniach wyroków i w publikacjach. Dlatego też w pełni mnie satysfakcjonuje bardzo liczne odwoływanie się Autorki do literatury i orzecznictwa, ale przede wszystkim to, że są to odwołania trafne i umiejętnie wykorzystane w prowadzonych rozważaniach w tym podrozdziale. Dotyczą one warunków przeprowadzania oraz przebiegu badań w obu dziedzinach – psychiatrii i psychologii (p.1 s.119-122). Rozważania dotyczące przepisów

obowiązującego kodeksu postępowania karnego są w pełni trafne, co dotyczy także obowiązków biegłych wydających takie opinie oraz warunków w jakich opinie mają być przygotowywane. W punkcie drugim tego podrozdziału (p.2 s. 122-128) prawidłowo zostały omówione metody wykorzystywane w diagnozach psychiatrycznych i psychologicznych dla potrzeb postępowania karnego, znów z prawidłowym i pełnym odwołaniem się do literatury przedmiotu. Tak samo jest jeżeli chodzi o omówienie: diagnozowania procesów motywacyjnych sprawców czynów zabronionych (p.3 s. 128-133), a także obserwacji psychiatrycznej na użytek opinii wykorzystywanych w postępowaniu karnym i karnoprosesowych przesłanek stosowania środków zapobiegawczych w szpitalach psychiatrycznych (p.4 s. 133-139), z trafnym stwierdzeniem, że obserwacja psychiatryczna w szpitalu powinna następować w sytuacjach wyjątkowych, gdy badanie ambulatoryjne na pewno jest niewystarczające dla wydania opinii psychiatrycznej i psychologicznej (s. 139).

Podrozdział trzeci (§3 s. 139-147) dotyczy diagnozowania zaburzeń osobowości. W pierwszej kolejności (p.1 s. 139-144) dotyczy metod psychologicznych wykorzystywanych w badaniach zaburzeń osobowości. Doktorantka trafnie określa istotę osobowości i jej związek z procesem motywacyjnym oraz skłonnością przestępczą (s.139,140). W bardzo interesujący sposób przedstawiona została problematyka badań psychologicznych przy użyciu testów (s.140-144). W punkcie drugim tego podrozdziału przedstawione zostały dodatkowe metody diagnostyczne osobowości zaburzonej (p.2 s.144-147) z przywołaniem również literatury zagranicznej.

5. Rozdział piąty (s. 148-209) dotyczy klasyfikacji wybranych zaburzeń osobowości.

Podrozdział pierwszy (§1 s. 148-164) stanowi wprowadzenie do „zaburzeń osobowości”, jak to trafnie określa Autorka, sensu largo. Punktem wyjścia przedstawionych tu rozważań jest określenie „osobowości” i „osobowości zaburzonej” w znaczeniu psychologicznym (p.1 s. 148-152). Pierwsza kwestia – „osobowości” została omówiona przekonująco i w pełnym zakresie, z odniesieniem do obszernej literatury również zagranicznej. Wskazane zostały czynniki kształtujące osobowość. (s. 148-151). Tak samo należy ocenić rozważania dotyczące „zaburzonej osobowości” (s. 151-152), jej rodzajów, istoty i cech charakterystycznych (p.2 s. 152-160). Ostatnia część tego podrozdziału (p.3 s. 160-164) poświęcona została

wpływowi różnych rodzajów zaburzeń osobowości na zachowanie człowieka, w tym zachowanie przestępcze.

Podrozdział drugi (§2 s. 164-193) dotyczy psychopatii, ze zwróceniem uwagi już w jego tytule, że jest to zaburzenie psychiczne wciąż oficjalnie niesklasyfikowane. Stąd trafne wskazanie już w tytule punktu pierwszego (p.1 s. 164) na trudności definicyjne i problem umieszczenia psychopatii w klasyfikacjach psychiatrycznych. Obie te kwestie trafnie zostały rozważone w tym punkcie podrozdziału drugiego (s. 164-168). Kolejny punkt tego podrozdziału (p.2 s. 168-176) poświęcony został cechom charakterystycznym i kryteriom diagnostycznym psychopatii. Z poprawnym odwołaniem się do literatury przedmiotu Autorka wskazuje cechy psychopatów (s. 168 i nast.) oraz typy psychopatów (s.174-176). Bardzo interesujące okazały się rozważania dotyczące biologicznych uwarunkowań psychopatii (p.3 s. 176-184). Wszystko to stało się podstawą w punkcie czwartym (p.4 s. 184-194) ustaleń dotyczących wpływu cech osobowości psychopatów na działalność przestępczą, w tym zachowania agresywne oraz odniesienie się przez Doktorantkę do kwestii odpowiedzialności karnej psychopatów za popełnienie przestępstwa. Są to rozważania i ustalenia w pełni przekonujące, także w odniesieniu do orzecznictwa Sądu Najwyższego dotyczącego odpowiedzialności karnej psychopatów. Postulat, sformułowany przez Doktorantkę (s.193), konieczności kontynuowania badań nad odpowiedzialnością prawną, w tym karną, psychopatów, a także konieczności ujednoczenia pozycji terminologicznej „psychopatii” w psychiatrii i psychologii trzeba podzielić. Podrozdział trzeci (§ 3 s. 194-209) dotyczy charakteropatii i socjopatii. Tej pierwszej kwestii jest poświęcony punkt pierwszy (p.1 s. 194-200) ze wskazaniem czym różni się charakteropatia od psychopatii, jak i z przedstawieniem istoty charakteropatii, z pełnym powołaniem się na literaturę przedmiotu krajową i zagraniczną. Punkt drugi podrozdziału (p.2 s.200-209) dotyczy socjopatii, z trafnym zaznaczeniem już w tytule, że jest to produkt niekorzystnych wpływów środowiskowych. Rozważania w tym punkcie zawierają bardzo obszerną i w pełni uzasadnioną odpowiedź na postawione na początku tego punktu pytanie – czym jest socjopatia i czym się różni od psychopatii. Znow z trafnym i pełnym odwołaniem się także do zagranicznej literatury przedmiotu.

6. Rozdział szósty (s.210-263), ostatni w tej rozprawie, prezentuje wyniki badań kwestionariuszowych trzech grup badawczych liczących po pięćdziesiąt osób: grupa pierwsza to osoby przebywające na oddziale

psychiatrii sądowej, grupa druga to skazani odbywający karę pozbawienia wolności i grupa trzecia stanowiąca grupę kontrolną. Dobrze dobrane zostały skróty literowe (A,S,K) dla tych trzech grup. W pierwszej kolejności zbadane zostało nasilenie poszczególnych cech osobowości w tych trzech grupach, co ujęte zostało w tabelę 2 (s. 211).

W podrozdziale pierwszym (§ 1 s. 212-2020) wskazane zostały ustalenia dotyczące nasilenia cech psychopatycznych i wystąpienia zaburzeń osobowości o charakterze antyspołecznym w poszczególnych badanych trzech grupach, w powiązaniu z przestępczością.

To, wraz z pozostałymi podrozdziałami, z całą pewnością, moim zdaniem, najbardziej wartościowa część tej rozprawy doktorskiej, jednoznacznie świadcząca o jej oryginalności a nawet wyjątkowości.

W pełni przekonujące są prezentowane w podrozdziale pierwszym ustalenia dotyczące poszczególnych grup badawczych, dokonane na podstawie kwestionariuszy skłonności psychopatycznych, co ujęte zostało także w kolejnych tabelach i rycinach. Zatem, trafna jest ocena Doktorantki, że nasilenie cech psychopatii pierwotnej i wtórej odpowiada skłonnościom przestępczym badanych jednostek (s. 216). Równie trafne są pozostałe prezentowane w tym podrozdziale ustalenia i oceny.

W podrozdziale drugim (§ 2 s. 221-232) przedstawione zostały w sposób przekonujący ustalenia badania kwestionariuszowego poziomu empatii emocjonalnej i poznawczej w kontekście zachowania przestępczego, w badanych trzech grupach, ujętych także w dziesięciu rycinach i jednej tabeli.

Podrozdział trzeci (§ 3 s. 232-238), także w kolejnych rycinach i dwóch tabelach, prezentuje ustalenia i w pełni uzasadnione oceny dotyczące impulsywności, skłonności do ryzyka i empatii w grupie przestępczej i nie przestępczej.

Podrozdział czwarty (§ 4 s. 238-242), również w kolejnych dwóch rycinach i dwóch tabelach, przedstawia ustalenia i znów w pełni przekonujące oceny dotyczące zróżnicowania poziomu lęku i depresji w zbadanych grupach.

Podrozdział piąty (§ 5 s. 243-254), także w kolejnych dziesięciu tabelach, przedstawia, odnoszące się do wszystkich trzech badanych grup, ustalenia i w pełni zasadne oceny dotyczące związku cech psychopatycznych i antyspołecznych z rodzajami popełnionych przestępstw – czynów zabronionych przez prawo karne i z recydywą.

Oceny dotyczące poszczególnych podrozdziałów (§ 1 - § 5) tego rozdziału pozwalają stwierdzić, że omówienie wyników badań w podrozdziale szóstym (§ 6 s. 254 -263) jest pełne i trafne. Dotyczy to także dokonanej tu przez Doktorantkę oceny sformułowanych przed podjęciem badań hipotez badawczych. Przedstawienie szczegółów tego omówienia i ocen tych hipotez w recenzji tej rozprawy doktorskiej nie jest potrzebne. Jednak podkreślenia wymaga, że Autorka dysertacji, odwołując się do piśmiennictwa, orzecznictwa i stanowiska ekspertów, trafnie stwierdza, że uszkodzenia mózgu, a także inne deficyty na tle organicznym prowadzić mogą nie tylko do ograniczenia poczytalności, ale także do niepoczytalności (s.263).

7. W ZAKONCZENIU (s.264-268) słusznie uwaga Autorki tej rozprawy doktorskiej została skupiona na ustaleniu jakie hipotezy badawcze sformułowane w części wstępnej rozprawy, w wyniku przeprowadzonych badań, zostały potwierdzone a jakie nie. Ustalenia w tym zakresie są w całości rzetelne a znajdują uzasadnienie w poszczególnych rozdziałach tej rozprawy. Podkreślenia wymaga to, że większość hipotez została potwierdzona, natomiast te hipotezy, które nie znalazły potwierdzenia, w najmniejszym nawet stopniu nie mogą świadczyć negatywnie o Autorce dysertacji i przeprowadzonych przez nią badaniach.
8. Jak już była o tym mowa, rozprawę kończy bardzo obszerna Bibliografia (s. 269-278), zawierająca pięćdziesiąt trzy opracowania w języku angielskim, dotyczące przede wszystkim zagadnień z zakresu psychiatrii i psychologii. To niewątpliwie bibliografia pełna i pełnowartościowa. Zapoznanie się z tą bibliografią i licznymi przypisami w tekście rozprawy odwołującymi się do tej literatury, powinno zachęcić każdego czytelnika do zgłębienia tytułowej problematyki. To także powinno zachęcić do opublikowania tej monografii, która jest niewątpliwie użyteczna nie tylko dla teoretyków, ale również dla praktyków, zarówno prawników zainteresowanych przede wszystkim prawem karnym procesowym, jak i psychiatrów oraz psychologów. Tym bardziej, że po bibliografii zamieszczony został wykaz cytowanych w rozprawie orzeczeń (s. 278-280), wykaz stron internetowych (s. 280) i wykaz aktów prawnych dotyczących problematyki ujętej w rozprawie (s. 280,281). Użyteczny dla czytelnika jest Wykaz tabel i rycin zamieszczonych w tekście rozprawy (s. 282-284). Z kolei Aneks (s. 285-306) prezentuje dokumenty świadczące o poprawności przeprowadzonych badań. Zamieszczony na samym końcu rozprawy tekst wywiadu przeprowadzonego z prof. J.C. Barnesem (s. 307-310) stanowi

interesującą lekturę, co również powinno zachęcić czytelnika do zainteresowania się specjalistyczną literaturą.

9. Przedstawione w tej recenzji uwagi dotyczą, przede wszystkim, zawartości rozprawy, dokonanych ustaleń i sformułowanych ocen, ze zwróceniem uwagi na pełne uwzględnienie przez Doktorantkę źródeł prawa i wykorzystanie literatury przedmiotu oraz orzecznictwa. Podkreślenia wymaga, że ta dysertacja nie nasuwa żadnych merytorycznych uwag krytycznych, co nie znaczy, że nie będzie czytelników, którzy w pewnych kwestiach nie podzielą stanowiska Autorki rozprawy. Co warto zauważyć, oczywiście z zadowoleniem, że rozprawa odznacza się, w zasadzie, pełną poprawnością techniczną stanowiącego ją tekstu.
10. Co najistotniejsze, opracowanie to odznacza się niebagatelnym znaczeniem dla teorii i to nie tylko prawa karnego materialnego i procesowego oraz kryminologii, ale także psychiatrii i psychologii, a ponadto dla praktyki w tych dziedzinach. Pozwala to stwierdzić z pełnym przekonaniem, że opracowanie mgr Agnieszki Daniszewskiej spełnia wszystkie wymogi określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2003 r. Nr 65 poz. 595 ze zm. – pomimo tego, że ustawa ta została już uchylona, ale do tej rozprawy ma zastosowanie) i może być przyjęta jako rozprawa doktorska, natomiast Autorka dopuszczona do dalszych etapów przewodu doktorskiego.
11. Co więcej, wartość teoretyczna i znaczenie dla praktyki, w kilku dziedzinach nauki, wskazuje, w moim głębokim przekonaniu, że ta rozprawa doktorska zasługuje na wyróżnienie, o co wnoszę.

prof. zw. dr hab. Lech K. Paprzycki